

TASVIRIY SAN'AT METODIKASINING MAZMUNI VA UNI O'QITISH USULLARI

Normurodova Sohiba Saidovna

Navoiy viloyati Navbahor tumani XTBga qarashli 4-umumiy o'rta ta'lim maktabining Ta'sviriy san'at va chizmachilik fani o'qituvchisi

Annotatsiya: *Maqolada hozirgi kunda tasviriy san'at va chizmachilik fanini o'qitishda ishlatiladigan metod va usullar tahlil qilingan. Unda asosan qalamtasvir yo'nalishi obyekt sifatida olingan.*

Kalit so'zlar: *qalamtasvir, naqqoshlik, grafika, haykaltaroshlik.*

Tasviriy va amaliy san'at pedagogikasi mutaxassisligida qalamtasvir asosiy rol o'ynaydi. Bunda tasviriy san'at o'qituvchilari qalam tasvir (grafika)dan yetarli bilim, malaka hamda ijodkorlik saviyasiga ega bo'lishlari lozim. Ma'lumki, qalam tasvir tasviriy san'atni o'zlashtirishda bosh mezon va asos bo'lishi bilan birga alohida san'at turi sifatida ham xarakterlidir. Qalam tasvir sirlarini yaxshi bilgan amaliy san'at ijodkorlari hamda pedagoglar o'z fikr-tuyg'ularini tezroq, shuningdek, aniqroq amalga oshirish imkoniyatiga ega bo'ladi.

Olimlarimizdan biri «Tasvirlash bu kuzatish, yaratish, ixtiro qilish demakdin», deb bejiz aytmagan. Tasviriy san'at o'qituvchisi qalam tasvirdan quyidagilarni bilish talab qilinadi:

- grafika san'ati haqida nazariy ma'lumotlar;
- qalam tasvirda ishlatiladigan materiallar, ularni tayyorlash qoidalari va yo'l yo'riqlari;
- naturadan qalam tasvirda rasm ishlashning asoslari;
- tasvir qurish qalam tasvirda perspektiv qisqarish qonuniyatlari borasidagi bilim va nazariy tushunchalar;
- qalam da bajarilayotgan tasvirning kompozitsiya yechimi;
- qalamtasvirdagi ishni nihoyasiga yetkazish tajribasi va malakasi;
- qalamtasvirda qalam bilan bajarilgan ishga shakl berish yo'llari va uslublari kabi bir qator maqsad va vazifalari mavjud. Bundan tashqari yuqoridagi ko'rsatilgan talab va qonun-qoida asoslarini mukammal o'zlashtirganda tasviriy san'at o'qituvchilari oddiy geometrik shakllardan tortib, harakatdagi odam, hayvonlar hamda tabiatning turli ko'rinishlarigacha bo'lgan jarayonlarni qalam tasvirda bajara olishi kerak.

Bundan tashqari kitob, gazeta, jurnal bezash, muqovalash va boshqa grafik

ishlarni bajara olish malakalarini bilishlari lozim. «Qalam tasvir bu rangtasvir,

haykaltaroshlik, me'morchilikning eng yuqori nuqtasi va barcha fanlarning ildizi va manbayidir». Ushbu so'zlar 500 yil oldin buyuk Mikelandjelo Buonorotti tomonidan aytilganiga qaramasdan, hozir ham o'z qimmatini yo'qotmagan va isbotini topmoqda.

Qalamtasvir — tasviriy san'at asosi. Tasviriy san'atning barcha turlarining asosi

qalamtasvir hisoblanadi. XVIII asrdan boshlab «qalamtasvir» chiziqlar yordamida

obraz yaratish sifatida tasvirni belgilovchi atama hisoblanib, barcha san'at turlaridagi buyumning shakli, o'lchami, tuzilishi va xarakterini belgilab beruvchi muhim xususiyatlari bilan tanishtiradi. Qalam tasvir tasvirlashning xususiyatlari shartli ravishda bir necha turlarga bo'linadi. Qalam tasvirning tasvirlash vositalari ishlatilishi bo'yicha chiziqli va tusli bo'ladi. Chiziqli rasm qoida bo'yicha och, yengil va umumlashtirilgan bo'ladi. Chiziqlar orqali badiiy obraz yaratiladi, jadvallar, shartli chizmalar, sinf taxtasidagi tasvirlar shular jumlasidandir. Tusli tasvirlar muhitdagi buyumning hajmliligi, yorug'ligi, fakturasi va fazoviy munosabatlarini to'liq ta'rifini beradi. Bunday rasmlar yorug'-soyali va tusli, deb ataladi. Ayrim buyumlar sharpasi va tashqi ko'rinishi orqali xarakterlidir. Shuning uchun bunday ko'rinishdagi tasvirlashda ayrim holda tusli tasvirning oddiy turi tanlanadi, bu siluet deb nomlanadi, ya'ni bir xil tekis tus bilan qoplanib, tashqi ko'rinish chizig'i orqali bajariladigan tasvir.

Rasm chizish jarayonining bosqichlari:

1-bosqich. Qo'yilmaning tuzilishiga qarab, qog'oz varag'i tik yoki yotiq holatda

bo'lishi aniqlab olinadi.

2-bosqich. Buyumning tashqi shakllari kuzatilib, qo'shimcha chiziqlar yordamida geometrik shakli hamda amalda qanday maqsadlarga ishlatilishi tahlil qilinadi. Buyum bo'yining eniga nisbati aniqlanadi

3-bosqich. Buyumning umumiy shakli va tasvirning nisbati, o'lchami hisobga olinib, qog'ozda uning joylashishi (kompozitsiya) aniqlanadi.

4-bosqich. Buyumning asosiy nisbatlari, uning o'lchami, konstruktiv qurilishi hamda perspektiv qisqarish qoidalariga rioya qilgan holda tasvirlanadi.

5-bosqich. Buyumning asosiy qism va mayda bolaklarining, o'zaro joylashuvi aniqlab olinadi. Tasvir chizishda qo'llanilgan yordamchi chiziqlar o'chirib tashlanadi va buyum bilan tasvirlangan ish solishtirib koriladi.

6-bosqich. Tasvirdagi buyum yorug'- soyasining katta qismlari shtrixlanib och-to'qligi aniqlanadi.

7-bosqich. Tasvirlanayotgan buyumning soya, yorugi, yarim soya, refleks, shu'la qismlari aniqlanadi. Shakllarning xarakteri ko'rsatilib, ish butun bir yaxlitlikka keltirilgan holda tugallanadi.

XULOSA

Maktab o'quvchilarida qalamtasvir orqali chizish ularda dastlabki tasviriy

ko'nikmani xosil qilishga yordam beradi. Qalamtasvir sirlarini yaxshi bilgan

o'quvchida keyinchalik grafikaning boshqa sohalarini bilishda ijobiy motivatsiya

beradi.

ADABIYOTLAR

1. Azimova B. Natyurmort tuzish va tasvirlash metodikasi. Toshkent, O'qituvchi,

1984

2. Boymetov B. Qalamtasvir o'qitishning ilmiy asoslari. Metodik tavsiyalar.

Toshkent, 1995

3. Boymetov B., Tolipov M. Qalamtasvir. Pedagogika institutlari va universitetlari uchun o'quv qo'llanma. Toshkent, 1997

4. Boymetov B. Qalamtasvir asoslari. Pedagogika institutlari va universitetlari uchun o'quv qo'llanma. Toshkent, 2000

5. Boymetov B. Chizmatasvir. Kasb-hunar kolejlari uchun o'quv qo'llanma Toshkent, «Ilm ziyo» nashriyoti 2005

6. Boymetov B. Qalamtasvir asoslarini o'rganish. Toshkent, 1994 Osnovi kompozitsii

7. Kholikova, N. D. (2020). The genesis and poetic evolution of character Shirin. Alisher Navoi and the XXI century.

8. Kholikova, N. D. (2020). The period of national awakening in uzbek poetry echo of the treasure voice of the nation. International Journal of Psychosocial Rehabilitation, 24(06), 4045-4054.

9. Mamatkulov, S. N., & Ibragimova, K. (2020). National and Universal Content of Fine Arts. Ancient History and Development of Fine Arts of

Uzbekistan. The American Journal of Social Science and Education Innovations, 2(08), 195-198.